

DATORREN URTE BIKOARI BEGIRA

GURE EGOERA ETA LANEN KONTU ERRENDATZEA

Bi urtez behin, esku artean darabilzkgun zereginen kontu emateari beharrezkoa derizkiot. Beharrezkoa gure egoera aztertzeko, egiteko ditugun lanak aitzinatzeko eta elkargoaren alde guztion laguntza eskatzeko. Eta hori da gaurko txosten honetan hitz gutiz egin nahi dudana.

1.- Arautegiaren eta Barne-Erregelen berriztatzeaz Euskaltzaindiaren barneko estrukturazioari buruz urrats garrantzitsu batzuk eman direla uste dut. Gure ibilpide-legeak gaurkotzea, eta lege hoietan guztion esku-bide eta eginbideak argi neurturik egotea, denontzako da babes, mesede eta era berean pizgarri, eta elkargoarentzat, berriz, oinarri sendoa.

2.- Beste urrats handi bat ere egin da: Aditz laguntzaile batuaren onartzea. 1973ko Euskera-n agertu zen aditz laguntzaile batu hori.

Han, ordea, aditz soila, hezur hutsean agertu da. Zerbait gehiago ere nahi litzateke, ene ustez, batez ere gerorako: Batzordeak, alegia, bere lan hori burutzean, bere aukerak egiterakoan eta abar, zer-nolako arrazoiak izan zituen, zergatik hautatu zen forma bat eta ez beste bat, eta abar. Nik konprenitzen dut hiru urtetan zehar egindako bilera eta eztabaida guztien xehetasunak eta ipi-apak ematea ez dela posible; baina hartu den bidea hartzeko zein izan diren kriterio eta arrazoi nagusiak, hori oso jakin-garri da, eta hortaz halako dossier bat egitea eta Euskera-n argitaratzea, komenigarri izango litzatekeela uste dut. Aita P. Altunari, batzorde idazkaria den aldetik, hortaz txosten moduko zerbait presta zezala eskatu nion, eta baietz, egingo zuela edo erantzun zidan. Beraz, egindako lanaren osagarri bezala ondo baino hobeto etorriko da.

3.- Aditz laguntzaileaz ez dira aditz kontu guztiak bukatzen, ordea. Hor da orain aditz sintetikoaren saila. Horri heldu beharko dio batzordeak.

Batzorde buru den Mitxelena jaunarekin mintzatu naiz hortaz, eta hasteko, bide hau proposatzen du berak: Batzordeko direnek (eta batzordeko ez direnek ere egin dezakete, nahi baldin badute), nahiz bakoitzak bere aldetik, nahiz taldeka, egin ditzatela beren proposamenak; "ante-proyecto" edo aitzin-asmo bezalako bat, alegia (edo bat baino gehiago, nahi bada); gero hoiengainean batzordea lanean has dadin. Hutsaren gainean lan egitea baino errazago da beti ere oinarri bat edukitzea. Beraz okasio hau aprobetxatu nahi dut eske hau egiteko. Euskera batuan erabiliko diren aditz sintetikoei buruz oinarriko lanen bat egin nahiko duten guztiei eta batez ere batzordeko direnei, beren proposamen hoiengainean bidal ditzaketeela eta pozik eta esker onez hartuko direla esan nahi diet. Gero hoiengainean batzordeak egindo du bere lana.

4.- Herri eta herritarren Izendegi ofizial bat burutzea, horra Euskaltzaindiak aspaldidanik esku artean darabilen beste lan bat. Lizundia batzorde-idazkariak esan didanez, gaiak, neurri dextente batean bildurik daude, baina ez osoki. Eta gai guztiak bildu arte aztertze eta onartze lanean hasiko ez bagina, beharbada lan hau sekula ere ez litzatekeela egingo ikusiz, erabaki dugu zatika aztertzen eta onartzen hastea... Badira, alegia,

eskualde batzuk dokumentazio guztia prest eta gertu dadukatenak, eta hoiena aztertu eta onartu ezinik ez dago. Eskualde hoiena aurrera doala ikustean, lokarturik diren biltzaileak eta berri emaleak ere iratzarriko dira agian. Hain zuzen ere, gaurko batzarrean egiten dugu lehen zerrenden aurkezpena.

5.- Zortzi urte arteko ikastola hiztegia. Hona hemen Donostiako gure Ordezkaritzak guztion laguntzaz aurrera daraman lana. Atzera-aurrera asko, neke eta tirabira asko kostatzen ari den hiztegia; eta hala ere guztion gustora gauzak egiterik ez dago, hori badakigu. Gure hizkuntza dadukagun egoeran edukiz, gauza erabatekoak, soil perfektuak ateratzea gaurkoz ez da posible. Baina lan-tresna on-baliotsua izango dela uste dut, eta denborak eta azturak hobeagotuko du. Lan hau, bada, oso aurrera doa, eta laster bukatuko da. Lana bukatzen den bezain fite Euskaltzaindiak argitaratzaile bat bilatuko du (Gipuzkoako Diputazioari edo eskea eginez,) argitarara dezan.

Langile zintzo eta neka-ezinak izan diren Donostiako Ordezkaritzako jaunei neure esker ona agertu nahi diet.

6.- Lehen mailako eskola-hiztegi hau bukatutakoak, eta beste maila goragoko batekin hasi baino lehen, komeniko da agian orain arte eginik dena eta barraiaturik dagoena biltzea eta aztertzea. Esate baterako, gramatika gaiak euskeraz azaldu dituztenek zer leksiko erabili duten kontuan eduki (Etxeberri Sarakoak, Harrietek, Lertxundik, Mendizabalek, etab.) zer leksiko enplegatzen duten jakin beharra dago. Berdin, edozein jakintza saili buruz ateratako leksikoak ezagutu behar dira. Esate baterako, Euskaltzaindiak, gerra aurreko garaian inoiz onartu edo erabaki zituen honelako hitz batzuk, eta Euskera-n jasoak daude; gerra ondoko Euskera-n ere azaldu dira leksiko batzuk. Eta Euskaltzaindiaz kanpo ere agertu dira ikastola hiztegiak eta testuak.

Gure nekeak eta besteak alfer-lan bihur ez daitezten, edo nahaspilak kendu beharrean ugari ez ditzagun, behar-beharrezkoa da orain arte egin denaren ezagutzea eta kontuan edukitzea, ez itsu-itsuan segitzeko, noski. Bestela beti egin eta desegin ibiliko garen beldurra izan genezake.

Horregatik, oraingo hiztegia bukaturakoan, beste batekin hasi baino

lehen, orain arte irakaskintza arloan egin denaren azterketa eta bibliografia bat osatu beharko litzateke, eta lan hoiiek denak edo behintzat kontuzkoenak eskumenean eduki, eta orduan hasi goi mailako hiztegi gintzan.

7.- Etxegintza hiztegia. Horra beste lan bat batzorde baten eskuetan dena. Hemen, orain arte, hitzak biltzen lan gaitza eta eskerga burutu du J.M. Zumalabe batzordeko idazkari jaunak, Azkueren hiztegia, Lhandarena eta beste zenbait sakonki aztertuz. Bilketa horren fruitua batzordekoen artean zabaldu da, behar diren aukerak, gehitze edo gutitzeak egin ditzaten. Gero, beti bezala, proposamen formalak Euskaltzaindiari aurkeztu beharko zaio, honek erabaki dezan.

8.- Euskaltzainditik kanpora ere gaur-eguneon badabil zenbait talde hiztegi espezializatuak egiten. Ez arrazoi gabe. Euskera, kultur-tresna izango bada, maila horretan duen hitz eskasia nolabait erremediatu beharra daduka. Hainbeste ideia, gauza, kontzeptu daude gaurko kulturaren munduan euskeraz nola esan ez dakizkigunak. Erderatikoez edo gure sustrietatik eraturakoez baliatu beharko dugu, baina nolana ere hitz horiek euskeraz hartu behar duten itxura, forma, grafia, eta abar finkatu beharra dago.

Beste aldetik, mundu hau izugarri zabala eta neurgea da, eta Euskaltzaindiak ezin egin dezake dena. Gainera jakintza sail denetan espezialistak ezin eduki ditzake.

Horregatik, talde hoiak egiten duten lana pozik ikusten dugula esan behar dugu.

Jakin taldeak badakit honelako hiztegiak egiteko asmoa dadukala. Elhugar aldizkariaren inguruan dabilzanek ere zientzietako izendegiak egin nahi dituzte. Donostiako zuzen-Fakultatea hiztegi juridikoa egin nahiean dabil, Leioako Medizina Fakultateak bere sailekoa egin nahi luke, Sarriko ere berea, eta.

Ene ustez, Euskaltzaindiak lan egiten utzi, bai, baina halako harremanen bat ere eduki beharko luke hoiekin denekin. Beharbada ez da erraza izango, baina ahalegindu behar luke horretan. Hainbeste talderen artean koordinazio zerbait behar da, elkarren berri zerbait jakiteko, alferriko lanetan indarrak ez galtzeko, eta oinarriko gauzetan batasun orokor

bat egon dadin ere bai. Neronek ere ez dakit nola, baina talde hoiekin har-eman zerbait behar dugula garbi ikusten dut. Gure eskuan den laguntza eta aholkua emateko prest egon behar dugu. Besterik ez bada, bibliografia zerbait eskainiz, oinarriko puntu nagusi batzuk argituz, etab.

Ensaio lanak dira, noski. Guk onartu eta erabaki beharrik ez dute. Baina gidatu eta laguntza, ahal dugun neurrian, eman, hori bai.

9.- Euskaltzaindiko liburutegia, hemen Bilboko gure etxean dena, behar den ordenan eta itxuran jartzea eta apailatzea, hori dugu beste asmo zahar bat. Jakin dudanez, Alf. Irigoien liburuzaina, Berrio Otxoa Anaiaren laguntzaz, badoa ordenazio lan hori eginez. Agian, geroago, langileren bat ere beharko da fitxak egiteko, eta abar.

Liburutegirako liburuak doharik bialtzen dizkigunei ere zerbait egin beharko genieke gure esker onaren agergarritz. Badakit liburu hoiien aipamena egiten dela Euskera-n, baina atzerapen handiz agertzen da aipamen hori. Liburua hartzen denean, lerro batzuk eskerrak emanez emaleari idaztea, ez ote da bidezkoa?. Gizalegeak horrenbeste eskatzen duela uste dut. Eta emalea hurrengoan ere emateko gogoaz gelditzen da.

10.- Azken batzar-agirian ikusten dudanez, 284 izan dira euskal irakasle titulua urte hauetan Euskaltzaindiaren eskutik hartu dutenak. Horrek esan nahi du titulu horrek baduela arrakasta, eta badela gur kezka, batez ere gazteen artean, euskarari buruz, eta Euskaltzaindia haintzat hartua dela, arlo honen gidari eta arduradun bezala.

Euskal irakasleak sortzea guztiz premiatsua eta garrantzitsua da euskerarentzat. Beraz alderdi honi kontu eta axola handia eman behar dio Euskaltzaindiak.

Orain arte eman diren tituluok behereko mailakoak ziren. Ez ote da garaia heldu bigarren mailako titulua ere, gai direnei, ematen hasteko?

Horretarako kurtsilo bat edo antolatu beharko lizateke. Bigarren maila hontan zer eskatuko lizatekeen 1972ko Euskera-n jarririk dago (220 or,) Pazko astean edo, eta Mondragoen beharbada, gainera, irakasleek elkarren berri jakin dezaten, elkarren artean har-emanak izan ditzaten, dara-

bilzkiten metodoak elkarri jakin erazitzeko eta batak besteari bere esperientziaren berri emateko.

11.- Mitxelena jauna Euskaltzaindiaren aginduz egiten ari den Hiztegi handiari buruz ere, berri onak ditugula esan nezake. Nevada-ko Unibertsitateak proposamen bat egin dio urte oso baterako hara joan dadin, eta han, behar diren bide, erretasun eta laguntza guztiak izanik, lan handi hori buka dezan. Eta bera joatekotan dago. Jakina xehetasunak eta baldintzak bere garaian garbituko ditu Euskaltzaindiarekin.

Nik uste dut berri hau guztiz pozgarria dela guretzat, eta euskaltzaindiak bere aldetik bere baimena eta on iritzia eman behar dioela. Hiztegi horretarako gaiak pilaturik dauzka Mitxelenak, baina lanari azken bultzada eman ahal izateko ere behar bezalako giroa behar du, eta hemen, hainbeste arazoz lanpeturik, giro hori eta asti hori nekez har lezake. Horregatik, eta proposamen hori izan duenaz geroz, baiezko osoa eman behar diogula uste dut. Gauza handia izango da, guztiok amets dugun hiztegi hori noizbait euskaltzale guztion eskuetan ikustea. Oinarriko tresna, behar beharrezkoa izango da. Beronen premia ez noa ezer esatera, zeren guztiok konbentziturik bait gaude.

12.- Iker-Cinsa taldeak baimenak eskatu zizkigun gerra-aurreko Euskera-tik zenbait lan, gaur ere beharrezko edo baliotsu diruditenak, argitara emateko. Baimen hori eman zaio. Eta oraingo, eta hasteko, Severo Altube jaunaren "Erderismos" liburua argitaratuko da. Agian geroago beste zenbait gauza ere agertuko ditu delako talde horrek.

13.- Aparteko aipamen berezia merezi du Euskaltzaindiak, Lan Kide Aurrezki Kutxari (Caja Laboral Popular) erantzunez, hartu duen erabakiak: euskeraren azterketa sozio linguistikoa egitea. Egia esateko, asmo hau ere zaharra dugu, eta aurrera eramatea Gaur taldeari gomendatu zitzaion. Baina dirua falta zen, eta, dena dela, arrazoi bategatik edo bestegatik, lan hau bertanbera utzi du. Orain, berriz, diruaz denaz bezan batean, Lan Kide Kutxak erantzungo du; eta azterketa egitea Siadeco-k hartu du. Guri, berriz, Caja Laboral Popular eta Siadeco-ren artean bitarteko izatea eskatzen zaigu; eta Siadeco horri, dagokigun euskera arloan, kontseilu eta gidaritza ematea.

Batzuek uste dute jakintza hutsezko lana dela hau, praktikarako ondorio gabekoa, alegia; baina ez da hala. Bizitzean gauzak kateatuak egon ohi dira. Eta lan honek ere (hala uste dugu behintzat), fruitu bikainak ekar ditzake euskerarentzat. Euskeraren hazkundera da gure elkargoaren azken xede edo helburua; baina xede hortara tiroa zuzen aurkitzeko, oinarriak ondo jarri behar dira, lurrian oinak finko eduki behar dira, egungo egoera ongi ezagutu behar da. Hori jakinik, xede hurbilak, eskuratzen errazak jar daitezke, eta hoiak erdietsi ondoan, beste batzuk, eta hola.

Beraz, Lan Kide Aurrezkiari esker hartu den erabaki hau axola handikotzat jotzen dugu.

Joan den irailaren 23an bilera bat egin zen Mondragoen Euskaltzaindiko eta Lan Kide Aurrezkiko jaunen artean, asmo honen xedea eta zertzeladak mugatzeko. Aurrezki Kutxaren aldetik J. Erdozia eta J.M. Ormaetxea jaunak egon ziren. Euskaltzaindiaren aldetik euskaltzainburua, idazkaria eta idazkari ordea.

Euskaltzaindiak, berari dagokion sailean lan honi gidaritza ematea onartu du. Eta halaber Lan Kide Aurrezkiak diruz ordaintzea erabaki du. Lana epeka egingo da. Bi urteren buruan bukatua egonen dela uste dugu.

14.- Aspaldion bertsolarien txapelketak ez dira egin. (Gipuzkoako Goi herrin bakarrik uste dut egiten dela zerbait). Beharbada Euskal Herri guztiko Txapelketa nagusi eta ospetsuak egiteko, oztopoak egon daitezke. Lehendik konsagratuak diran bertsolariak, dirudienek, ez dute gogo handirik. Baina eskualdeetan, landare berriak sortzea nahi baldin badugu, horrelako aukerak eta bideak jartzea beharrezkoa dela uste dut. Bestela peril da iturria agor dadin. Eta hau da nik galdetzen dudana: Nork hartuko luke bere gain ardura hau? Hor dago koxka. Beti bezala, langileak, eragileak, antolatzaileak behar. Badakit lan neketsua dela. Irabazpiderik ez, denbora asko gal, eta askotan esker txarra beste ordainik ez du jasotzen lan hoietan sartzen denak. Baina euskerarekin hain estuki loturik den sail hau utz ote dezakegu horrela?

Landare berri hoiak, ontzeko, plazaren beharra izaten dute. Plaza-rik ematen ez baldin bazaie, hor ihartuko dira, fruiturik ekarri gabe. Beraz

sujerentzi hau airean uzten dut, inork harrapatuko balu.

15.- Euskararen Atlas Linguistikoa.- Horra beste asmo zahar bat, eta orain ere asmo bezala segitu beharko duena, aurrera eramateko biderik ez dugun bitartean.

Azkeneko bi urteotan eskutitz bat egin izan diet euskaltzain oso guztiei eta laguntzaileetarik askori gure batzarreetarako txostenak eskatuz. Eske honek erantzun guztiz ona izan du. Erantzun honi eskerrak, hileroko batzarretan beti izan dira txostenak (ez guztiak, zeren batzuek ez bait zuten eskiributan eman). Nolanahi ere, ikusi dugu bide ona dela hau guztiek gure batzarreetan parte gehiago har dezaten.

Aurten ere, aurreko urteetan bezalaxe, eske berbera egitera nator. Txostenen bat egin nahiko luketen guztiek badakite zabalik dela atea. Garaiz eman diezagutela parte, eskatzen dut bakarrik, era hortara aurretik batzar deian sar dadin. Batzuetan, jakina, hilabete hontako edo hartako deian ezingo da sartu, baina kontuan edukiko dugu, ahal den bezain laster sartzeko. Eta oraindik eskerrak ematen dizkiet parte hartuko duten guztiei.

Halaber, gure Euskaltzaindia hobetzeko, lan-tresna bizkorragoa eta trebeagoa bihurtzeko, nunahitik etor daitezkeen ideiak, sujerentziak eta proposamenak gogo onez hartuko dira. Baina praktikara eraman daitezkeenak baldin badira, jakina. Samurra da ideiak, asmoak eta ametsak egitea. Behar duguna da obratzeko moduzkoak izan daitezen. Ideiak emateaz batera, nik eskatuko nuke bakoitzak esan dezala berak zertan parte hartuko lukeen, zer egiteko prest den.

Askotan entzuten ditugu hunelako edo hunen antzeko leloak: Ez da ezer egiten. Hau edo hori egin bear litzateke, etab. Geure burua ere sar dezagun lanean, eta orduan zerbait gehiago egindo da.

Geure Euskaltzaindiaren egoera eta mugak denok ezagutu behar genituzke. Era askotako mugak ditugu. Diru eskasiaren muga, bizi ahal izateko bakoitza bere lanbideari loturik egotearen muga, eskaltzainak barreiatu- turik, bata besteaganik aparte bizitzearen muga, etab. Muga hoiiek kondi- zionatzen gaituzte, eta gure lanari halako galga pisua ezartzen diote.

GURE EGOERA.....

Baina egoerak permititzen duen neurrian, ahalik eta gehiena egitera ere beharturik gaude. Eta hori da nik neure buruari lehenik, eta gero zuei denoi ere eskatzera ausartzen naizena.

Bilbon, 1975, urtarrilak 31
L. Villasante - Euskaltzainburua